

כתביה ועריכה: מאיר אביטן

מקור המנהג לאכילת סימנים

בתחילת הסעודה בערב ראש השנה נוהגים לקיים 'סדר ראש השנה'. זהו מנהג עתיק יומין, ויש המקיימים אותו לאחר הקידוש ויש המקיימים אותו לאחר ברכת המוציא. בערב זה נוהגים לאכול 'סימנים' - מאכלים מסוימים המסמלים תקוות ובקשות לקראת השנה החדשה, ולכל מאכל מצרפים ברכה-בקשה המתאימה לו ולתקווה המיוחסת לו. הברכה מתחילה במילים: "יהי רצון מלפניך... ש..." הברכות והמשאלות הנלוות לכל סימן הן שאיפות וציפיה לשנה טובה יותר, ואנו מאמינים כי יש להן כוח סגולי מיוחד המשפיע על מזלנו בשנה החדשה. בקהילות ישראל לעדותיהן השונות נפוצו מנהגים שונים לסוגי המאכלים שיש לאכול בערב זה.

יסודו של מנהג זה כבר בדברי חז"ל בתלמוד הבבלי¹ (מסכת כריתות דף ו' עמוד א):

"אמר אביי: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי"

תרגום: עכשיו, שאמרת שלסימן ישנה משמעות, יהא רגיל אדם לאכול בראש השנה קרא - דלעת, רוביא - לוביה, כרתי - כרשה, סילקא - סלק ותמרי - תמרים.

חז"ל מזכירים את המאכלים האלה, ששמם (חלקם בארמית) או טבעם של המאכלים רומז לסימן טוב והם מתאימים לתוכן התפילות שאנו נוהגים לומר לפני כל אכילת מאכל.

התלמוד במקור שלעיל מזכיר רק את **האכילה**, ובמקום אחר הוא מזכיר שיש לראות את הפרי ולא לאוכלו ואינו מזכיר את הבקשות הנלוות לאכילה. מאוחר יותר התווספו הבקשות-התפילות לאכילת הסימן.

השאלה העולה: כיצד אכילת סימן - מאכל - משפיעה על העתיד? גדולי החכמים כבר שאלו מהו מקומו של מנהג זה. האם מנהג זה אינו ניחוש, האסור על פי התורה: "לא תִלְמֹד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הֵהֱם.. קִסֵּם קִסְמִים, קְעוּנָן וּמְנַחֵשׁ..." (ספר דברים יח). ה'ניחוש' היה נפוץ מאוד בעולם העתיק, דומה לאמונה התפלה בת ימינו - חתול שחור ועוד.)

¹ **תלמוד בבלי:** חיבור שבו מסוכמת הגותם ההלכתית והאגדית המרכזית של האמוראים - חכמי בבל וארץ ישראל בתקופה שלאחר חתימת המשנה, מתחילת המאה השלישית ועד לסוף המאה החמישית. התלמוד הבבלי נכתב בעיקרו כפרשנות על דברי דורות קודמים של חכמים, דהיינו על המשנה.

² **רב האי גאון** (939-1038): אחרון גאוני בבל, ראש ישיבת פומבדיתא. ענה על אלפי שאלות שנשלחו אליו על ידי יהודים ברחבי אסיה, אירופה וצפון אפריקה, בכל תחומי היהדות.

כדי למנוע מהמון העם את חטא הניחוש בסעודת ראש השנה, נוספה במרוצת השנים לכל אחד מהמאכלים הסמליים גם אמירת תקווה ותפילה לא-ל שיייע בהגשמת המטרה והבקשה. וכך היה מנהגו של רב האי גאון,² שהיה לוקח כל אחד ממיני המאכלים ואומר: "קרא - ייקרע גזר דיננו, רוביא - ירבו זכויותינו וגו'", כבקשה לה' השל"ה³ כתב: "אלא הענין הוא שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם... ויתפלל על הדבר הזה... **נמצא, העיקר הוא התעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה אז הוא רושם שתתקיים תפילתו...**"

וכן המאירי⁴ כתב שהיו מושחים את המלך למלוכה ליד המעיין, כסימן טוב שמלכותו תמשך כמעין נובע. הוא כותב שלכך נועדו גם **סימני ראש השנה, לרמז לדברים הטובים הרמזים בפירות. כלומר, הסימנים הם מקור השראה כדי להתפלל טוב יותר, אך אינם פועלים כלום, ולכן אין בזה משום ניחוש.**

בניחוש אדם אומר שאם יקרה דבר מסוים, הרי שיפעל או יתנהג בצורה מסוימת. במקרה של אכילת הסימנים זה הפוך - האמירה שלפני אכילת הפרי קובעת שהמציאות תהיה טובה. הסימנים אינם מגלים לנו מה לעשות, אלא הם יוצרים את המציאות. בעת אכילת הסימנים אנו מבקשים ששנה זו תהא שנה טובה ומלאה באותם דברים טובים שביקשנו בעת אכילת הסימנים.

אכילת הסימנים

בפעולה זו של אכילת הסימנים ואמירת הבקשות אנו מביעים רצון לפתוח דף חדש, חלון הזדמנויות, ציפייה למשהו טוב, תקווה חדשה ועוד. כבר בתחילת השנה אנחנו מנסים להרגיל את עצמנו ואת המשפחה כולה להסתכל על הטוב ולחפש את הדברים הטובים. אנו רוצים לפתוח בעין טובה, לראות טוב ולמצוא זכות וחיוב בכל אדם וחבר. הסימנים מזכירים לנו שצריך לפעול בראייה טובה ובצורה טובה בכל מעשה, והתקווה שלנו היא שזה ישפיע על כל ימי השנה.

משום כך האמינו חכמים שכל אחד מהמאכלים הנאכלים בראשיתנה של השנה החדשה, עם הבקשות - התפילות הנלוות - הוא "סימן" לְבָאוֹת ותפילה על עתיד טוב והתחדשות בשנה הקרובה. כך שמעבר לתפילה הנאמרת אפשר לכוון ולהוסיף בלב כל דבר המפריע להצלחה ופוגע בה.

הסימנים הם סמלים ורמזים בלבד. **מי שאינם מעוניינים לאכול סימן** - מאכל כלשהו - לא חייבים (אבל כמובן שגם לא מברכים על הפרי או הירק). בכל מקרה, אין שום מניעה לומר את הנוסח "היי רצון מלפניך... ש..." הנאמר בדרך כלל יחד עם אכילת הסימן.

³ **רבי ישעיה הלוי הרוויץ** (1558-1630): כונה השל"ה על שם חיבורו "שני לוחות הברית". היה מגדולי רבני אשכנז במאה השבע-עשרה.

⁴ **המאירי**: רבי מנחם בן שלמה למשפחת המאירי, המוכר בעיקר בשם 'המאירי' (1249-1315), מגדולי מפרשי התלמוד הבבלי וחכמי פרובנס. תושב העיר פרפיניאן שבפרובנס (כיום בחבל לנגדוק-רוסין שבדרום מערב צרפת).